

УРОК 5. ШЛЯХ ДО ЗРІЛОСТІ Й ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ

Золотий вірш: *«Будьте святими, бо святий Я Господь, Бог ваш» (Лев. 19:2).*

Вірші з Біблії:

Через те ми відваги не тратимо, бо хоч нищиться зовнішній наш чоловік, зате день у день відновляється внутрішній (2 Кор. 4:16).

Я –Виноградина, ви –галуззя! Хто в Мені перебуває, а Я в ньому, той рясно зароджує, бо без Мене нічого чинити не можете ви (Ів. 15:5).

І побачив Бог усе, що вчинив. І ото, – вельми добре воно! (Бут. 1:31).

І живу вже не я, а Христос проживає в мені (Гал. 2:20).

І пізнаєте правду, – а правда вас вільними зробить! (Ів. 8:32).

Цей урок дасть відповіді на питання:

1. Як ми можемо себе вдосконалити?
2. Чому так важливо пізнавати себе?
3. Чому оточення так на нас впливає?
4. Чому ми повинні заручатися Божою підтримкою?

Удосконалення людини не має меж, але час, відпущений на нього, обмежений.

(В. Черняк)

Пізнай себе – і буде з тебе.

(Г. Сковорода)

Ніщо твоє не пропаде, бо Бог не знає шкоди.

(Г. Сковорода)

Шляхи свої закінчиш усередині себе.

(Г. Сковорода)

Знаходження Господа є бачення початків; бачення початків є знання самого себе.

(Г. Сковорода)

Для внутрішньої праці канікул немає.

(Св. Урсула)

Словник термінів:

Пізнання – процес вироблення людиною в результаті досвіду або запозичення з інших джерел об'єктивних знань про навколишній світ.

Самовдоволення – задоволення людини своїм соціальним статусом, яке може базуватися на хибних думках і враженнях про себе.

Самовдосконалення – прагнення людини покращити свою особистість у будь-якій сфері життя.

Самоконтроль – уміння контролювати свої бажання та пориви.

Самоорганізація – уміння правильно організовувати свій час.

Суспільство – це сукупність осіб, які перебувають між собою в різноманітних стосунках.

Поміркуйте над проблемою:

Чи потрібно пізнавати себе?

1. Опрацюйте текст і дайте відповіді на запитання:

Думки авторів:

ПІЗНАННЯ СЕБЕ

Ви, мабуть запитаете: «Що робити, щоб бути задоволеним життям?» Якщо в дитинстві та ранній юності нас опікували батьки, які так чи інакше спрямовували наше життя, впливали на інтереси, то в зрілому віці відповідальність цілком лягає на нас самих. Отже, те, чого ми в житті досягнемо, залежить тільки від нас. Кожен повинен усвідомити: ніхто нам нічого не подарує, нічого без зусиль нам із неба не впаде. У суспільстві кожен може виявити свої здібності й таланти, стати гармонійно розвинутою людиною. Із цього погляду інтереси особистості цілком збігаються із загальними. Усім хочеться досягти успіху, щастя, завжди відчувати себе задоволеним, бути всебічно розвченим. Таку мету має й суспільство. Є десять способів пізнати себе й організувати свої сили так, щоб найбільш ефективно співіснувати в громаді й, даючи користь ближнім, відчувати насолоду від життя.

Перший – це добре ставлення до людей. Скільки подій нашого життя походить від стосунків із ближніми? Більшість. Велику роль відіграє наше вміння поводитися з людьми. Той, хто його опанував, може досягти більших успіхів, ніж той, хто ним не володіє. Тому пообіцяймо собі, що зробимо все, аби наше ставлення до людей було якнайкращим. Другий спосіб – добре ставлення до свого супутника життя. Це вміння пристосовуватися один до одного, старанність, практичність, повага, терплячість. Свої стосунки в сім'ї треба постаратися вивести на рівень ідеальних, бо відчувати опору в родині – значить могли протистояти багатьом ударам життя.

По-четверте, зацікавленість власною спеціальністю сприяє нашому задоволенню життям. По-п'яте, виявляти інтерес до мистецтва й культури – значить збагачуватися духовно й емоційно. По-шосте, слід стимулювати свої пізнавальні інтереси, адже немає більшої втіхи, як постійно дізнаватися щось нове. По-сьоме, необхідно захоплюватися природою, яка може стати постійним джерелом гарного настрою. По-восьме, варто обрати хобі, яке відволікатиме від неприємних думок. По-дев'яте, спорт поліпшить наше здоров'я і фізичний стан. По-десяте – і найголовніше – необхідно жити для інших. Адже до цього закликає нас Господь Ісус Христос, який своє життя присвятив служінню людям.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Які є 10 способів досягнення гармонії з ближніми й пізнання себе?
2. Як у 10 наведених способах проявляються біблійні істини?
3. Чому в пізнанні себе така важлива роль принципу «жити для інших»?
4. Що слід робити людині, щоб отримати задоволення від життя?
5. Чи варто, на твою думку, застосовувати ці принципи в житті?

ВИДИ ЗРІЛОСТІ. ДУХОВНА ЗРІЛІСТЬ.

(Довідка)

Фізіологічна зрілість – це фізіологічне дозрівання всіх систем організму. Вимірюється показниками фізичного розвитку людини, фізичною підготовленістю її фізіологічних систем (рухової, кістково-м'язової, нервової), натренованістю, життєвою активністю й функціональною готовністю адекватно відповідати на впливи навколишнього середовища.

Соціальна зрілість – це вміння людини успішно пристосовуватися до спільного життя з іншими людьми. Соціальна зрілість настає тоді, коли людина стає особистістю, яка здатна відповідати за свої вчинки, брати участь у виробничих взаєминах, дружити й кохати, піклуватися про близьких, рідних і друзів, дотримуватися правил і норм поведінки в колективі та суспільстві, а також створити сім'ю. Це також здатність не тільки діяти у власних інтересах, а й налагоджувати і погоджувати взаємини, конструктивно розв'язувати конфлікти.

Духовна особистість – це та, яка володіє високо розвинутим духовним потенціалом, а це сукупність її духовних, душевних (психічних) і фізичних сил та властивостей, що визначають її стосунки з Богом, людьми й світом та її життя; вона займає позицію Добра (творює добрі справи, уникає гріховності, сама не творить зла); творить любов, відкрита іншим людям; дбає про внутрішню гармонію; живе в мирі із собою та світом, у душі відчуває спокій (у неї відсутні сильні як негативні, так і позитивні переживання); її життєдіяльності притаманна конструктивність, продуктивність та творчість; вона не тільки розумна, але й мудра.

Звичайно, розвиток духовного потенціалу особистості – справа непроста і досить тривала, потребує визначення конкретних кроків її здійснення. Але вже першим кроком на шляху її реалізації може стати усвідомлення того, що це той ідеал людини, до якого треба прагнути.

2. Опрацюйте Біблійний уривок і дайте відповіді на запитання:

Позиція Біблії:

1 Кор. 3:1 – 23; 2 Кор. 7:6 – 11.

ПОВЧАННЯ АПОСТОЛА ПАВЛА

Браття! Пишу до вас не як до духовних, бо ви не зрозумієте, а як до тілесних, тобто до людей, що знають лиш про матеріальний світ, а про духовний не відають, як до немовлят у Христі. Ви все ще задрите один одному та сперечаєтеся, як і звичайні люди, забуваючи про Боже покликання. Сперечаєтеся, хто вас навернув – чи Павло, чи Аполлос – і в кого престижніше вчитися, як тілесні люди. Але слід детально з'ясувати це питання. Хто Аполлос? Або хто Павло? Вони тільки служителі, що покликали вас до віри в Господа за можливостями вашої душі. Я посадив, Аполлос поливав, Бог же зростив, тому ані той, хто садить, ані хто поливає, не грає головної ролі, важливий тільки Бог, Який родить! І хто садить, і хто поливає – усі спрямовують свої зусилля на один предмет, але кожен одержить свою винагороду за результатами своєї праці!

Хіба ви забули, що ви – Божий храм, і Дух Божий у вас пробуває? Коли хтось нівечить Божий храм – того нівечить Бог, бо храм Божий святий. А храм цей – ви! У духовному зростанні хай не буде ніхто сам себе. Якщо комусь із вас здається, що він мудрий, нехай учиться як нерозумний – і стане премудрим. Цьогосвітня мудрість у Бога – глупота, бо написано: «Він ловить премудрих у хитрощах їхніх!» Або: «Знає Господь думки мудрих: марнотні вони!» Тож нехай ніхто не хвалиться вчителями, бо всі ми належимо до одного: чи Павло, чи Аполлос, чи Кифа, чи світ, чи життя, чи смерть, чи теперішнє, чи майбутнє – усе ваше, ви ж – Христові, а Христос – Божий!

Якщо я засмутив вас минулим листом, то не каюся, бо бачу, що тимчасово й на покаяння для Бога. Бо смуток для Бога спричиняє каяття для спасіння душі, а смуток через світське життя спричиняє смерть. Бо те, що ви засмутилися для Бога, породило у вашій громаді бурю благородних почуттів віри: велику пильність, оборону, обурення,

страх, бажання, помсту! Ви в усіх справах показали, що є чистими у вірі.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Про яких немовлят говорить апостол?
2. Як апостол дбає про своїх неофітів?
3. Хто є джерелом самовдосконалення людини?
4. Чи можеш погодитися з думкою апостола Павла?
5. Як ти вважаєш, чи ефективність життя залежить тільки від людської мудрості?

3. Опрацюйте науково-публіцистичний текст і дайте відповіді на запитання:

Думка науковця:

за І. Томаном

А НАВІЩО, ВЛАСНЕ, УДОСКОНАЛЮВАТИСЯ?

Життя й праця висувають щоразу нові й нові вимоги до людини. Щоб їх задовольнити, вона не має права зупинитися у своєму розвитку. Адже людство за свою тисячолітню історію ніколи не спинялося на досягнутому. Той, кого заспокоїть почуття самовдоволення, хто перестане працювати над собою, неминуче почне відставати. Таке самозадоволення завжди нездорове, більше того, воно шкідливе, оскільки згодом породжує невдоволення життям узагалі.

Щоб здійснити свої прагнення й бажання, необхідно знати дещо більше, ніж те, чого нас навчають у школі, коледжі, інституті. Щоб досягти життєвого успіху, мало одних намірів. Не допоможе й нарікання: мовляв, он як йому щастить, а я... Філософ Г.Сковорода говорить: «Людина – коваль свого щастя». Ми завжди впливаємо на життєву ситуацію довкола нас. Слід сформуванати деякі навички компетентності, які мають для нашого життя неабияке значення: уміти визначати головну мету свого існування; робити все для того, щоб праця викликала задоволення; виховувати в собі позитивні риси характеру; опанувати принципи раціонального навчання; тренувати наполегливість і силу волі; оволодіти принципами організації праці; виробити необхідні навички в усіх сферах життя; дбати про своє здоров'я й хорошу фізичну форму; добре поводитися з людьми; правильно й гарно говорити; займатися різними видами фізичної праці; розумно поводитися з грішми; учитися на основі життєвої практики; раціонально використовувати час для самоосвіти та улюблених занять; навчитися виконувати всі справи вчасно; наполегливо долати труднощі; створювати умови для задоволення життям.

Як бачимо, це такі справи, які кожна людина робить постійно, але для себе. Якість їхнього виконання залежить від рівня самоорганізації та самоконтролю, а також від усвідомлення відповідальності особистості перед собою. Від цих та низки інших справ залежить наше задоволення життям та добробут. І щоб добре їх виконувати – ось для цього, власне, й потрібно вдосконалюватися!

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Які навички та вміння людини є цінними в дорослому житті?
2. Як ми можемо підвищити ефективність свого життя?
3. Чому людині потрібно постійно вдосконалюватися?
4. Хто, на твою думку, може допомогти нам удосконалюватися?
5. Чи є в твоєму оточенні людина, яка постійно вдосконалюється?

4. Опрацюйте художній уривок і дайте відповіді на запитання:

Думка митця:

А. Білий

ПОЕТ

Дубове листя висухло і зжовкло
(Немов проміння сонця золоте!),
І впало в осінь, повну воску й шовку,
І розлилося, і тепер... мете!

Знайти себе в оцьому хуртовинні,
Своє коріння і своє ім'я –
Ось це найбільша місія людині,
Ось це найменша загадка моя.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Яке призначення людини?
2. Яку функцію виконує в творі образ осені?

5. Рубрика «Голос народу».

Обговори з однокласниками:

Г. Сковорода сказав: «Пізнай себе – і буде з тебе».

1. Як ти розумієш цей вислів?
2. Чи справді самопізнання має таке велике значення для людини?
3. Які ще речі, окрім самопізнання, важливі?

6. Поміркуйте і дайте відповідь, як ви вчинили б у таких ситуаціях:

1. Уяви ситуацію: тебе в бібліотеці зацікавили три книги, й ти хочеш їх усі взяти собі. Проте бібліотекар не дозволяє, адже, за правилами, читачеві не можна користуватися одночасно більш ніж двома книгами. Як ти вчиниш у цій ситуації? Що скажеш бібліотекарю?

2. Уяви ситуацію: на шкільній перерві тобі було особливо весело й ненароком ти штовхнув незнайому жінку, яка не була твоєю вчителькою. Вона дорікнула:

– Юначе! Вам не здається, що ви дуже шумите?

Що скажеш їй у відповідь?

3. Ти в тролейбусі помічаєш дуже товсту жінку, й щоб вона сіла, треба встати двом людям. Твій сусід піднявся з сидіння. А що зробиш ти?

7. Поміркуйте в групах:

Чи самопізнання пов'язане з добрим знанням свого організму? Чому?

8. Моральний практикум «Як працювати над духовним самовдосконаленням?»

Поміркуйте й обґрунтуйте відповіді.

1. Чи важливо людині пізнавати себе?
2. Як можна пізнати себе?
3. Чому на шляху вдосконалення потрібно співпрацювати з Богом?
4. Чи потрібно людині співпрацювати з Богом під час духовного вдосконалення? Чи варто покладатися лише на себе?
5. Поясніть вислів: «...бо без Мене нічого чинити не можете ви» (Ів. 15:5).
6. Прочитайте молитву про душевний спокій, дайте відповіді на запитання: Чому

потрібно мати відвагу, щоб щось змінити? Для чого потрібна мудрість?

Боже, дай мені душевний спокій
Прийняти те, що не можу змінити.
Відвагу змінити те, що можу,
Й мудрість відрізнити одне від іншого.
Жити нинішнім днем,
Радіти кожній миті,
Уважати негоди дорогою до миру,
Приймати, як Він, цей грішний світ, такий яким він є,
А не яким хочу бачити його я.
Вірити, що Він виправить усе,
Якщо я скорюся Його волі.
Щоб я була достатньо щасливою в цьому житті
Й безмежно щасливою з Ним навіки.

9. Домашнє завдання:

1. Напишіть твір-роздум на тему: «Чи варто досягати досконалості?»
2. Поясніть вислів Г. Сковороди «Пізнай себе і буде з тебе».
3. Запропонуйте алгоритм пізнання себе.

4. Перегляньте фільм «Юрик» і дайте відповіді на запитання:

Чи можна стверджувати, що Юрик – духовно досконала людина? У чому це проявляється?

Чи впевнилися ви, що іноді Юрик стоїть вище від дорослих, які оточують його?

Як ви думаєте, які умови допомогли Юрику стати цілеспрямованою особистістю?

Які риси Юрика ви б хотіли виховати в собі?

УРОК 6. ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ

Золоті вірші:

«Будьте досконалі, як Отець ваш небесний є досконалий» (Мт. 5:48).

«Стережіться, щоб ви не зневажили жодного з цих малих: бо кажу вам, що ангели їхні на небесах повсякчас бачать лице Отця Мого Небесного» (Мт. 18:10).

Вірші з Біблії:

Бо коли ти устами своїми визнаватимеш Ісуса за Господа, і будеш вірувати у своїм серці, що Бог воскресив Його з мертвих, то спасешся (Рим. 10:9).

Кажу ж вам: Кожного, хто перед людьми Мене визнає, того визнає й Син Людський перед Ангелами Божими (Лк. 12:8).

Хто ж Мене відцурається перед людьми, того й Я відцураюся перед Небесним Отцем Моїм (Мт. 10:33).

Цей урок дасть відповіді на питання:

1. Що таке гідність і честь?
2. Із якими чеснотами вони пов'язані?
3. Як потрібно розвивати в собі гідність?
4. Які питання потрібно ставити собі, щоб удосконалюватися?

Насолода тлінна, а честь безсмертна.

(Менандр)

Словник термінів:

Гідність – цінність людини для інших, для суспільства незалежно від її соціального статусу, професії, національності.

Чесність – сукупність моральних принципів, якими людина керується в громадській й особистій поведінці, визнання, що ґрунтується на усвідомленні ролі й місця кожного конкретного індивіда в суспільстві.

Шана – почуття благоговіння перед видатною особою.

Повага – це цілісне уявлення про людину, про її духовне багатство чи убожество, про її практичні здібності, досягнення й недоліки.

Репутація позитивна або **негативна** – думка колективу про характер індивіда – чесноти чи вади. Позитивна репутація викликає суспільну повагу.

Самовиховання – процес наполегливої праці над собою з метою виховання позитивних рис характеру.

Самоповага, або ж **власна гідність** – оцінка людиною себе як морально значущої особистості.

Безсердечність – нехтування почуттями інших людей.

Байдужість – незворушність до чужого горя, нерозвиненість моральних почуттів.

Себелюбство, або ж **гордия** – непомірне й необ'єктивне самозвеличення.

Поміркуй над проблемою:

Де пролягає межа, яка визначає, коли ще можна «приколюватися» з людини, а коли вже досить?

1. Опрацюйте текст і дайте відповіді на запитання:

Думки авторів

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

Честь і гідність, пошана, повага один до одного – ці поняття пов'язані з любов'ю, повагою, служінням людям. Згідно з цим ставлення до інших – толерантне, відкрите, засноване на взаємоповазі та взаємодопомозі. Честь і гідність потрібно плекати змалечку. Ця праця належить насамперед батькам дитини. Наведемо приклад.

В одній сім'ї народився хлопець, що мав фізичні вади та мовні дефекти. На роботі він не переймався своїми недоліками, поведився впевнено, бо його мати всією поведінкою доводила його непересічність. І досягла неймовірного: хлопець почувався повноцінним, ба навіть дещо кращим за своїх ровесників.

А ось інший життєвий приклад. У сім'ї підросло троє дітлахів, один із яких став мішенню для в'їдливих дотепів не тільки з боку інших дітей, а й із боку батьків. Дитя виросло чоловіком, який був невпевнений у своїх силах, боявся відстоювати власну думку, бо йому здавалося, що люди з нього кепкують. Хіба не є злочином таке ставлення до рідної дитини й хіба воно не є причиною її неповноцінності в майбутньому?

Отже, почуття власної гідності розвивається й функціонує, коли ставишся до себе як до суб'єкта моральної діяльності, розумієш обов'язки та права людини й громадянина. Воно міцніє, якщо індивід усвідомлює, що може вільно виявити й реалізувати свої здібності й можливості. Честь і гідність як форма прояву ставлення особистості до себе й суспільства регулює поведінку людини й ставлення до неї оточення. Честь ґрунтується не на принципі моральної рівності, а на принципі диференціації (за соціальним станом, за релігійною, расовою, соціальною, професійною й колективною приналежністю або репутацією). Гідність же – це потреба позитивної оцінки своїх вчинків, самоповага, осмислена гордість за себе. Це те, що більш за все підносить людину. З усіх утрат найтяжче повернути собі добре ім'я. Народна мудрість застерігає: «Бережи честь замолоду». Саме в юності людина заробляє собі честь, творить добре ім'я. Їх важко здобути, але дуже легко втратити.

Дбаючи про свою честь і гідність, важливо не впасти в марнославство. Це таке невинувдане бажання бути на виду, щоб тобою захоплювалися і тебе хвалили. Часто - потреба у підтвердженні своєї переваги. У християнстві воно вважається одним з проявів гордині. Бажання, щоб ваш будинок у місті був найбільш статусним і високим - марнославство, тому що - навіщо? Просто потішити себе приємним переживанням? Якщо ж ви хочете написати найкращий підручник для школи або побудувати для міста найкращу лікарню, то це не марнославство, а прекрасний намір зробити краще для людей.

Пізнаючи навколишній світ, аналізуючи добро й зло, пізнавайте й себе, частіше запитуйте: який (яка) я? Аналізуйте думки, бажання, вчинки: чи варті вони самоповаги? Чи подобається ви собі такими, якими є? Чи прагнете стати кращими? А якщо хочете, то як цього досягти? Такі питання й пошук відповідей на них – це робота душі, без якої нема самовиховання, самовдосконалення. Цінуючи власну честь і гідність, шануйте ці почуття в інших, будьте непримиренними до приниження людини.

Поміркуй і дай відповіді на питання:

1. Що таке честь?
2. Що таке гідність
3. Що дає людині честь і гідність?

4. На твою думку, чому Бог заклав у людину ці почуття?
5. Чим небезпечне марносластво? Як його розпізнати?
5. Чи був ти свідком приниження людської гідності?

2. Опрацюйте Біблійний уривок і дайте відповіді на запитання:

Позиція Біблії:

Мт. 21:1 – 11.

ІСУС ВЕРХИ НА ОСЛІ

Ісус Христос з учнями наблизився до Єрусалиму. Вони якраз підійшли до Вітфагії, що біля гори Оливної. У село, що розкинулося перед ними, Ісус вислав двох учнів, давши їм завдання: «Приведіть Мені ося, яке знайдете прив'язаними. А як господар їхній буде питати, навіщо, відкажіть, що його потребує Господь, і він із радістю віддасть».

Так збулися слова пророка: «Скажіть Сіонській доньці: Ось до тебе йде Цар твій! Він покірливий, і сів на ося, під'яремної (ослиці) сина». Учні виконали Ісусове прохання. Вони привели до Господа ося. Ісус Христос сів на ося.

Натовп ріс, багато людей приєднувалося дорогою. Лунали вигуки: «Слава Богові у вишніх!». Багато людей стелило свій одяг на дорогу, якою їхав Господь, інші різали гілки пальм і встеляли шлях. Народ перед Ісусом Христом і позаду Нього вигукував: «Осанна Сину Давидовому! Благословенний, хто йде в Господне Ім'я! Осанна на висоті!»

А коли Ісус Христос увійшов до Єрусалиму, то захвилювалося ціле місто, питаючи: «Хто це такий?» А з натовпу відповідали: «Це Пророк, Ісус із Назарету Галілейського!»

Поміркуй і дай відповіді на питання:

1. Куди Ісус послав учнів? Навіщо?
2. Як повинні були учні пояснювати свою поведінку?
3. Чому тріумфував народ? За кого люди вважали Ісуса?
4. Чи приємний був такий тріумф Господу?
5. Як люди відзначають цей тріумф Ісуса Христа нині?

3. Опрацюйте науково-публіцистичний текст і дайте відповіді на запитання:

Думка науковця:

за В. Сухомлинським

ЯК НАМ ЖИТИ?

Шукаючи відповіді на питання «Як нам жити?», ми звертаємося до набутків видатних письменників, філософів, митців, учених. У працях В. Сухомлинського знаходимо «Азбуку моральної культури», сформульовану в п'яти вимогах.

1. Ти живеш серед людей. Кожен учинок, кожне бажання відбивається на ближніх. Є чітка межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна. Перевіряй свої вчинки запитанням до себе: чи не завдаєш незручності іншим? Роби все так, щоб хорошим людям було добре.

2. Ти користуєшся благами, створеними іншими. Плати їм за це добром.

3. Усі радощі життя створені працею. Без неї неможливе чесне існування. Умій бути гнівним, непримиренним до неробства, лінощів, недбалості, базікання. Навчання – твоя перша робота. Працьовитість – твоя честь і доблесть. Нею примножуєш честь сім'ї, роду й створюєш собі ім'я. Справжня людина виникає тільки з праці.

4. Будь добрим і чуйним. Допомагай слабшим і беззахисним. Поважай і шануй матір і батька – вони дали тобі життя, виховують, хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим і непримиренним до зла серцем. Любов до батьків – це праця в ім'я того, щоб вони пишалися твоєю громадянською красою, честю, гідністю. Доброта та великодушність до безпорадних, беззахисних – не слабкість, а сила. Безсердечність пробуджує байдужість, яка своєю чергою породжує себелюбство – джерело жорстокості.

5. Не будь байдужим до зла. Борися з брехнею, несправедливістю. Будь непримиренним до того, хто прагне жити за рахунок інших, обкрадає суспільство. Найбільше зло – зрада високих ідеалів.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Назви п'ять вимог «Азбуки моральної культури».
2. За що необхідно віддячувати людям?
3. Як потрібно перевіряти свої вчинки?
4. Чому важливо бути сердечним, ставитися до всіх людей по совісті?
5. Чи вдавалося тобі інтуїтивно виконувати ці вимоги? Наскільки добре?

4. Опрацюйте художній уривок і дайте відповіді на запитання:

Думка митця:

Л. Костенко

ПЕРШ, НІЖ ПІВЕНЬ ЗАПЄ...

Петро – не Юда. Він любив Учителя.

І вуст він зроду був би не отверз.

...Коли вели Ісуса до мучителя,
була сльота. Петро апостол змерз.

А тут раби і слуги архирейські
такий вогонь великий розвели!

Петро подумав:

– Я лише погріюсь,
бо хтозна, чи ще прийдеться коли».

Він підійшов до нищих і бундючних,
і руки грів при їхньому вогні.

Слуга спитав: – Ти також його учень? –

Була сльота. Сказав апостол: – Ні.

Він так сказав, і той його облишив.

Раби і слуги підкидали хмиз.

Месію били. В груди. І в обличчя.

Вогонь горів. Петро дивився вниз.

Коли ж Ісуса повели, одмучили

і розп'яли в такій височині,

слуга спитав: – Ти був між його учнями?

Горів вогонь. Петро промовив: – Ні.

Він руки грів і зневажав Пілата.
В своєму серці плакав і скорбів.
Але вогонь продовжував палати.
І він сидів, як раб серед рабів.

Бо ж розіпнуть. І хто ж тоді нестиме
святе учення у майбутні дні?
Слуга сказав: – Я ж бачив тебе з тими! –
І втрете він тоді відрікся: – Ні.

Ну, Петре, як? Зігрів свої долоні?
Урятувався? Догоряє хмиз...
Тебе розіпнуть десь аж при Нероні.
Зате інакше: головою вниз.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Як у творі зображено відступництво апостола Петра?
2. Чому він не смів прилюдно визнати Ісуса своїм учителем?
3. Чим апостол Петро нагадує пересічного українця?
4. Що засуджує Л. Костенко?
5. Чого навчив тебе цей твір?

5. Рубрика «Голос народу».

Обговори з однокласниками:

1. Чи потрібно охороняти гідність людини? Чому?
2. Чи є ті, чия гідність непотрібно оберігати?

6. Поміркуйте і дайте відповідь, як ви вчинили б у таких ситуаціях:

I. Науковці тлумачать, що головне значення честі – сукупність вищих моральних принципів. Які ж принципи входять у цю сукупність? Чесноти. Це чесність, гідність, правдивість, щирість, чиста совість, вірність... Чи може мати пошану та добре ім'я людина, якій не властива чесність? Яка фальшива й лицемірна? Яка не має власної гідності?

2. Ось коротка характеристика двох учнів. Хто з них заслуговує більшої поваги? Чому?

Перший домагається високого балу за знання, не гребує списуванням, шпаргалками тощо, хизується оцінками, випрошує їх у вчителів, уважає себе кращим за інших.

Другий навчається посередньо, але кожна його оцінка зароблена; списувати чи слухати підказки вважає негідним. Він скромний, хоча вмів постояти за себе, зневажає зверхність, приниження.

III. Відомий французький письменник Жорж Сіменон писав: «Найстрашніший злочин перед людиною – це переконати людину в її нікчемності порівняно з іншими людьми. Віднявши у людини почуття власної гідності, самоповаги, можна довести її до відчаю, до крайності, штовхнути її на самогубство і навіть на злочин».

7. Поміркуйте в групах:

Чому сонце світить за Божим наказом і для злих, і для добрих людей? Чи варто нам брати з нього приклад?

8. Моральний практикум «Як зберегти гідність?»

Поміркуйте й обґрунтуйте відповіді.

1. Як можна розвивати самоповагу?
2. Чи потрібно шанувати гідність інших людей?
3. Чи в будь-якій ситуації є можливість гідно себе поводити?
4. Чи обов'язково поводитися гідно з тими, хто втратив гідність?
5. Як можна зашкодити своїй репутації або репутації іншої людини?
6. Чи згодні ви з думкою про те, що лише в співпраці з Богом можна досягнути результатів у вдосконаленні?
7. Складіть «Кодекс моральності».

9. Домашнє завдання:

1. Напишіть твір-роздум на тему: «Для чого людині гідність?»
2. Прочитати оповідання Г. Кирпи «Мій тато став зіркою» і поміркувати, як Революція Гідності вплинула долю і погляди мільйонів українців.
3. Перегляньте фільм «Чому я живий?» і дайте відповіді на питання:

Чи можна стверджувати, що Олекса, дідусь Женьки, - людина високої людської гідності? Доведіть конкретними епізодами фільму.

Доведіть, що сусід Гончаров – людина позбавлена честі й порядності.

Підтвердіть думку або спростуйте її: «Женька – хлопчик, який здатен нести відповідальність за життя членів своєї родини».

УРОК 7. МОЛОДА ЛЮДИНА Й НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

Золотий вірш: «Хто любить навчання, той знання любить. Хто ж ненавидить картання, той безглуздий» (Прип.12:1).

Вірші з Біблії:

Чи ви не знаєте, браття, – бо говорю тим, хто знає Закона, – що Закон панує над людиною, поки вона живе? (Рим. 7:1).

Цей урок дасть відповіді на питання:

1. Для чого людині потрібно пізнавати себе?
2. Як відбувається твій розвиток у всіх сферах життя?
3. Який стосунок до твого розвитку має Церква?

Не буде ніякого оновлення життя, якщо кожен із нас не оновить свою душу.

(Ш. Амонашвілі)

Великі перетворення завжди треба розпочинати від переміни серця.

(Б. Ферреро)

Перед Богом тільки той великий, хто має добре серце.

(Л. де Вега)

Словник термінів:

Особина – представник будь-якого виду живих істот на Землі.

Особа – будь-яка людина.

Особистість – людина, яка наполегливо самовдосконалюється й вирізняється з-поміж інших видатними талантами та позитивними рисами характеру, а також має низку духовних чеснот.

Псалом – пісня, яка прославляє Бога, складена древніми авторами.

Духовні пісні – пісні духовного змісту, які виконують у церкві під час Служби Божої або в релігійній громаді під час зібрання.

Совість – особлива форма самоконтролю, важливий компонент моральної самосвідомості.

Поміркуйте над проблемою:

Які чинники впливають на формування світогляду молоді?

1. Опрацюйте текст і дайте відповіді на запитання:

Думки авторів

ХТО ТИ ДЛЯ СЕБЕ?

Ти відчуваєш першочергову потребу пізнати себе та своє оточення, що мотивується становленням твоєї особистості, докладаєш титанічні зусилля для інтелектуального розвитку як провідної тенденції особистісного зростання, самостійно формуєш риси характеру. Ти помічаєш, що нові емоції виникають завдяки стосункам з іншими людьми, завдяки новим видам діяльності, їхньому змістові, перебігові й результатам. Усвідомлення й дотримання певних норм поведінки, прийнятих у суспільстві, вироблення свого ставлення до громадського співіснування породжують глибокі, міцні й тривалі емоції. Головними в твоєму житті є почуття гуманізму, колективізму, дружби, честі, обов'язку, відповідальності. У зв'язку з розвитком свідомості,

оцінюванням власних учинків формується совість і вольові якості. А сумління – одне з почуттів, яке регулює моральний мікроклімат у нашому суспільстві. Настає пора виникнення й переживання першого кохання, яке впливає на твоє емоційне життя.

Що ж до сфери суспільного існування, то актуальним для тебе стає вибір професії, побудова життєвих планів, зміна мотивів діяльності. Найважливіші відповідальність перед собою, почуття громадського обов'язку, ідейні переконання, моральні принципи, якими можна керуватися в повсякденні. Відбувається формування самоконтролю й відповідальності. У соціальній сфері фактором становлення твоєї особистості є спілкування з ровесниками та дорослими. Ти все більше уваги надаєш внутрішнім якостям друзів: інтелектуальним запитам, світоглядним настановам, моральним потребам тощо, ставиш високі вимоги до товаришування.

Що ж до внутрішньо психологічної сфери, відбуваються зміни в ставленні до дорослих, особливо батьків і вчителів. Ти хочеш домогтися рівноправності, внаслідок чого можуть виникнути додаткові конфлікти. Уважаєш, що причини виникнення непорозумінь із дорослими можна пояснити рисами їхнього характеру: способом мислення, прихильністю до застарілих правил поведінки, несучасністю етичних переконань, естетичних уподобань, смаків; суворістю, неадекватними методами виховного впливу. Водночас ти відчуваєш незадоволення своєю успішністю, поведінкою, ставленням до батьківських настанов, деякими своїми рисами (неслухняністю, впертістю, егоїзмом, лінощами, самовпевненістю тощо).

Загалом молодь охоче вислуховує поради, аргументовані пояснення, настанови батьків, учителів, знайомих, які користуються в неї авторитетом, довірою. Таке ставлення до дорослих пов'язане з пошуками молодих людей свого місця в суспільстві та друзів як серед ровесників, так і серед старших.

Поміркуй і дай відповіді на питання:

1. Чи завжди молодь вирізняється бунтарством?
2. Чому виникають конфлікти?
3. Наскільки актуальним для тебе є вибір професії?
4. Що відбувається з твоїм емоційним світом?
5. Яка твоя першочергова потреба?

2. Опрацюйте Біблійний уривок і дайте відповіді на запитання:

Позиція Біблії:

Еф. 5:1 – 33.

БУДУЄМО ЦЕРКВУ ХРИСТОВУ

Будьте послідовниками Бога, як любі діти, й братайтеся за прикладом Христа, що полюбив вас і приніс себе в жертву за вас. Розпусти, неохайності, захланності, безсоромності, безглуздих балачок, порожніх жартів щоб не було між вами, як це й личить святим. Краще використайте цей час для подяки Богові. Жоден розпусник, нечистий, захланний, язичник не матимуть частки в Царстві Небесному. Нехай ніхто не спокушає вас марними словами, бо за це одержить гнів Божий. Не майте нічого спільного з ними!

Ви були колись темрявою, тепер же стали світлом у Господі: поведіться ж як діти світла. Плід світла є в усьому, що добре, справедливе та правдиве. Шукайте того, що Господу подобається. Не беріть участі в справах темряви, картайте їх, бо про їхні вчинки соромно й казати. Тож уважайте, як повинні поводитися, – не як немудрі, а як мудрі, економлячи час, бо дні лихі. Тому збагніть, що є Господня воля. І не впивайтеся

вином, яке доводить до розпусти, а сповноїтеся Духом. Проказуйте в своїй громаді вголос псалми, співайте гімни та духовні пісні, прославляйте Господа й дякуйте за все Йому.

Будьте смиренні одні перед одними, благоговіючи страхом Господнім. Жінки нехай коряться своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік – голова жінки, як Христос – голова Церкви. Чоловіки, любіть своїх жінок, як Христос полюбив Церкву, щоб освятити й мати собі Церкву без вади, щоб була свята й непорочна. Це велика таємниця – стосунки Христа й Церкви. Нехай кожен із вас любить свою жінку так, як себе самого, а жінка нехай поважає чоловіка.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. На думку апостола, що таке Церква?
2. Які рекомендації в тексті мають стосунок до життя перших християн?
3. Чому церква в розумінні апостола настільки близька до сім'ї?
4. Чи актуальні ці рекомендації на сучасному етапі?

3. Опрацюйте художній уривок і дайте відповіді на запитання:

Думка митця:

Г. Сковорода

ГОДИННИКОВІ КОЛЕСА

(байка)

Колесо годинникової машини спитало в Другого:

– Скажи мені, чому ти гойдаєшся не так, як ми, а в інший бік?

– Мене, – відповіло Воно, – так зробив майстер, і цим я вам не лише не заважаю, а ще й допомагаю, аби наш годинник ішов і не зупинявся.

Сенс цієї байки в тому, що в людей із різними природними здібностями й життєві шляхи різні. Однак всім один кінець – чесність, лад і любов.

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Як потрібно сприймати тих, хто є поруч з нами?
2. Як терпеливість посилює ефективність життя людини?

5. Рубрика «Голос народу».

Обговори з однокласниками:

1. Як протистояти викликам світу, щоб зберегти чистоту душі?
2. Як не піддатися спокусам?

7. Поміркуйте в групах:

Наскільки нині важлива довіра до Бога і людини до людини?

8. Моральний практикум «Як знайти себе в світі?»

Поміркуйте й обґрунтуйте відповіді.

1. Чому в сучасному світі молодій людині дуже легко занедбати свою душу?
2. Що впливає на формування світогляду молоді?
3. Чи впливає оточення на життя людини?
4. Як правильно використовувати час?

5. Тайм-менеджемент – модно чи необхідно?

6. Що спричинило екологічну проблему у світі? Запропонуйте шляхи розв'язання.

9. Домашнє завдання:

2. Перегляньте фільм «Тримай біля серця» і поміркуйте:

Чому фільм має таку назву?

Які стосунки в сім'ї Сергія на початку фільму? Назвіть їх причини.

Яке рішення приймає чоловік?

Через що Сергієві довелося пройти в зоні бойових дій?

Як ви гадаєте: чому він вижив?

Як змінилося ставлення до нього дружини? Чому?

Що є основою для створення міцної сім'ї?

Урок 8. Проєкт «Чому знижується рівень духовності суспільства? Шляхи розв'язання цієї проблеми»

Золоті вірші: «Ніхто твоїм молодим віком хай не гордує, але будь зразком для вірних у слові, поведінці, любові, вірі й чистоті» (1 Тим.4:12).

«Будьте, отже, послідовниками Бога, як любі діти, і ходіть у любові, за прикладом Христа, що полюбив нас і видав себе за вас...» (Еф.5:1,2).

1. Опрацюйте статтю і дайте відповіді на запитання:

Найбільша глобальна проблема людства

Г. Самолюк

Сучасну людину оточують проблеми: особисті, суспільні, державні, глобальні. Всі глобальні проблеми людства поділяють на політичні, економічні, демографічні, соціальні та екологічні. Чи можна виділити якусь проблему над цими? На превеликий жаль, про цю проблему здебільшого мовчать, або створюють вигляд, що її не існує. Її не знайдеш у жодній класифікації проблем. А насправді найбільшою глобальною проблемою людства є проблема зниження рівня духовності суспільства. Її можна назвати проблемою над проблемами.

Чому вона виникла зокрема у нашій державі, не дивлячись на історію, культуру, традиції, які, на жаль, часто пов'язані з забобонами, навіть ідолопоклонством. Однією з причин є наслідки пострадянського суспільства, де всіх переконували, що Бога немає. Великий вплив мали і мають засоби масової інформації, література, телебачення, Інтернет, низькопробне мистецтво. Люди забули про Бога, вони надіються на свої власні сили, складають плани, які часто суперечать Божим, роблять вчинки, які суперечать Божим законам. Всі ці чинники прямо або опосередковано мають негативний вплив на формування особистості дитини. Тому потрібно докласти максимум зусиль, щоб розв'язати цю проблему.

Ми повинні допомогти зрозуміти, що на першому місці у житті кожного християнина має бути Бог, навіть не батьки, навчання, спорт та інші корисні речі, а Бог. Як сказав святий Августин, «коли Бог на першому місці, то все на своїх місцях». Ми прагнемо змін, але не завжди знаємо, що в першу чергу потрібно змінювати. За словами Ш. Амонашвілі: «Не буде ніякого оновлення життя, якщо кожен із нас не оновить свою душу». А Б. Ферреро вважає, що «великі перетворення завжди треба розпочинати від переміни серця».

Батьки і педагоги повинні допомогти дітям відкрити їхні серця для Господа. Одним із найважливіших завдань учителя є вміле поєднання навчання та виховання, які здатні запалити дитячу душу любов'ю до добра і правди, допомогти усвідомити шлях спасіння, щоб школярі зрозуміли своє призначення у світі, правдиве покликання. Учень повинен не тільки здобувати знання, але разом з цим удосконалювати свої особисті стосунки з Богом, змінити свою душу. Відомо, що дитина не народжується моральною чи аморальною, вона поступово стає такою залежно від того, у якому середовищі, в яких умовах живе, яке отримує виховання. Християнське виховання дає дитині духовне спрямування, щоб вона могла встояти перед різними спокусами і йти в житті правильним шляхом. За словами Б. Ферреро: «Тільки Бог дає життя; але ти навчи жити».

Важливо донести дітям, що вони «створені на образ Божий» і повинні прагнути до досконалості. Щоб вони щоразу ставали на краплинку добріші, милосердніші, щиріші, щоб відкрили своє серце для Бога і разом з Ним ішли по життєвій дорозі, щоб розвивали і примножували свої таланти, а отримані знання застосовували у повсякденному житті, бо знання без діл є мертвими, щоб жили в гармонії з Богом, з іншими людьми, з природою і, звичайно, самі з собою.

Лише тоді ми зможемо говорити про духовність суспільства, якому дуже важко подолати стереотипи матеріалізму. Бо без турботи про ближнього, про народ, про державу, про природу наше життя не зміниться. Бог любить всіх і турбується про всіх. А багато людей турбуються і думають лише про себе. Щоб цього не було, ми повинні навчити наших дітей любити та виконувати Заповіді Любові. Саме на них базується духовність. За словами В. Альбісетті: «Немає кращої опіки, кращої програми для життя дитини, аніж добрі долоні Ісуса і правда Євангелія».

Важливо, щоб ті, хто є поруч, мали позитивний вплив на душу дитини, давали відповіді на запитання, які хвилюють підростаюче покоління, допомагали зрозуміти, що є щось важливіше, цінніше в житті як телевізор чи комп'ютер, що лише з Богом вони можуть бути такими, якими їх задумав Сам Господь, що всі проблеми сучасного суспільства виникають через те, що люди забувають про Бога, не пускають Його до свого серця, до своєї домівки, до свого робочого кабінету, що важливо не лише говорити, але й слухати Бога, а це можливо лише у тиші, а не у гаморі та буденній суєті, що потрібно знайти час для спілкування з Господом, щоб у кожному серці жила Віра, Надія і Любов.

Серед шляхів вирішення проблеми можна виділити такі, як: розвиток демократичного суспільства, створення відповідних умов життя, очищення Інтернету від «сміття», пропагування високого мистецтва, заборона азартних ігор. Кроки духовного вдосконалення особистості: відвідування Богослужінь, катехитичних занять, дитячих та молодіжних спільнот при церкві, молитва, читання Святого письма, уроки основ християнської етики, виховні заходи духовно-морального спрямування, тижні духовності, родинне виховання, спільна праця батьків, педагогів, церкви.

Ми повинні:

Прагнути за допомогою добра і любові зробити дитину кращою.

Любити життя, людей, красу, бо все це від Бога. Безсмертя – це наслідок справжньої любові. «Хто дарує любов – той любов отримує» (Б.Ферреро).

Надіятись, що настане час, коли Господь достукається до серця кожної людини і у світі зникнуть усякі негаразди і непорозуміння.

Вірити, що Любов врятує світ, бо «Жодна справжня чеснота не може існувати без любові» (Св. Тома Аквінський).

Володарем часу є Господь. Ми тут – не вічні. Тому нам потрібно встигнути принести у цей світ свою щирю посмішку, щоб поряд комусь стало радісно на душі, дарувати свою любов так, як робив це Ісус, подати руку допомоги тому, хто спіткнувся чи впав, щоб він міг якнайшвидше піднятися. І лише з Богом нам це під силу зробити. Хто відкидає Бога, не має ні сьогоднішнього, ні майбутнього, адже «Ісус – учитель-ремісник, який бачить можливості, що приховані в кожному з нас» (Б. Кавано). Зараз нас ніхто не ставить перед вибором: жити з Богом чи без Бога. Ми самі повинні чітко усвідомити, лише Ісус – Дорога, Правда і Життя, лише з Господом ми піднімаємось вгору, без Бога – падемо вниз. «У душі, з'єднаній з Богом, безперервно квітне весна» (Св. Іван Марія Віаней).

Та як краплинка із краплинкою утворюють дощик, а з нього струмочок, з якого бере початок річка, що несе свої води до моря чи океану, нота із нотою творять симфонію, буква із буквою – слово, речення, поему, роман, так наші маленькі справи допоможуть у вирішенні великої проблеми. За словами Т. Гадсона: «Кажна дрібниця нашого життя в руках Божих може перетворитися на щось прекрасне». «Життя коротке. Поспішай творити добро» (О. Довженко).

Поміркуйте і дайте відповіді на питання:

1. Яка проблема, на думку автора, є причиною глобальних проблем людства?
2. Чи можна назвати проблему зниження рівня духовності суспільства проблемою над проблемами?
3. Що стало причиною виникнення даної проблеми?
4. Як можна подолати цю проблему?

2. Моральний практикум

Поміркуйте й обґрунтуйте відповіді.

1. Причини зниження рівня духовності особистості.
2. Зниження рівня духовності суспільства – наслідок зниження рівня духовності особистості?
3. Прояви зниження рівня духовності особистості та суспільства.
4. Шляхи підвищення рівня духовності.
5. Запропонуйте шляхи підвищення рівня духовності суспільства загалом та людини зокрема.
6. Створити особисту програму духовного вдосконалення.